

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

III kvartal 2013

Sisukord

1

Sissejuhatus 3

2

Piimatoodete hinnamarginaalid 5

3

Lihatoodete hinnamarginaalid 15

4

Pagaritoodete hinnamarginaalid 20

Sissejuhatus 1

Töö eesmärgiks on kirjeldada toidukaupade hindade kujunemist ning tootja, töötaja ja jaekaubanduse marginaalide muutusi järgmiste tooterühmade hindades:

- või
- juust
- lõssipulber
- joogipiim
- hakkliha
- leib ja sai

Hinnamarginaal käesolevas aruandes mõõdab rahalises väärtuses osa, mille saavad tooteahela erinevad lülid jaehinnast.

Töö struktuuri ja metoodilise osa koostamisel on kasutatud Euroopa Komisjoni Põllumajanduse Peadirektoraadi, erinevate teadusasutuste ja uuringufirmade aruandeid.

Töö Eestit puudutav andmestik põhineb TNS Emori hinnavaatlustel.

Töös tehtud marginaalide kalkulatsioonide osas on konsulteeritud nii tootjate, töötajate kui ka neid esindavate katusorganisatsioonide esindajatega.

Töö on teostatud EV Põllumajandusministeeriumi tellimusel.

Uuringu aruande koostasid: Aivar Voog, Kaidi Reedi ja Katrin Männaste.

Sissejuhatus 2

Jaehinna kujunemise üldine skeem

Selgitused antud töö arvutustele

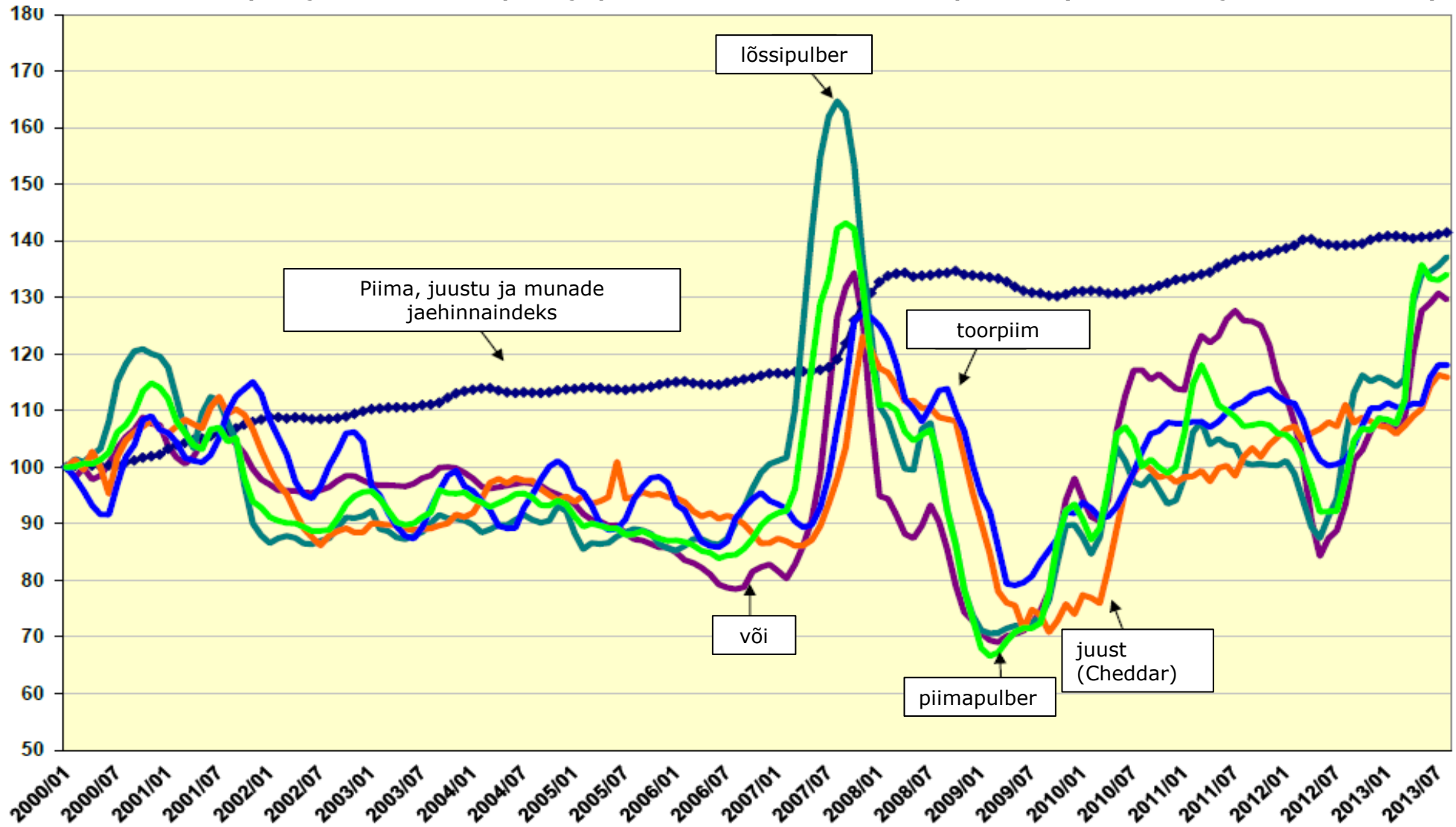
- Kaubanduse marginaal (M_j) arvutatakse järgmiselt: jaehinnast (P_j) on lahutatud käibemaks (KM) ning töötleva väljamüügi hind (P_t).
$$M_j = P_j - KM - P_t$$
- Töötleva marginaal (M_t) arvutatakse järgmiselt: töötleva väljamüügi hinnast (P_t) on lahutatud toote tootmiseks kulunud põhitooraine (nt toorpiima) kulu (P_f)
$$M_t = P_t - P_f$$

Piimatoodete hinnamarginaalid

Tootja, töötleva ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 1: Hindade pikaajaline arenemine piima ja piimatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

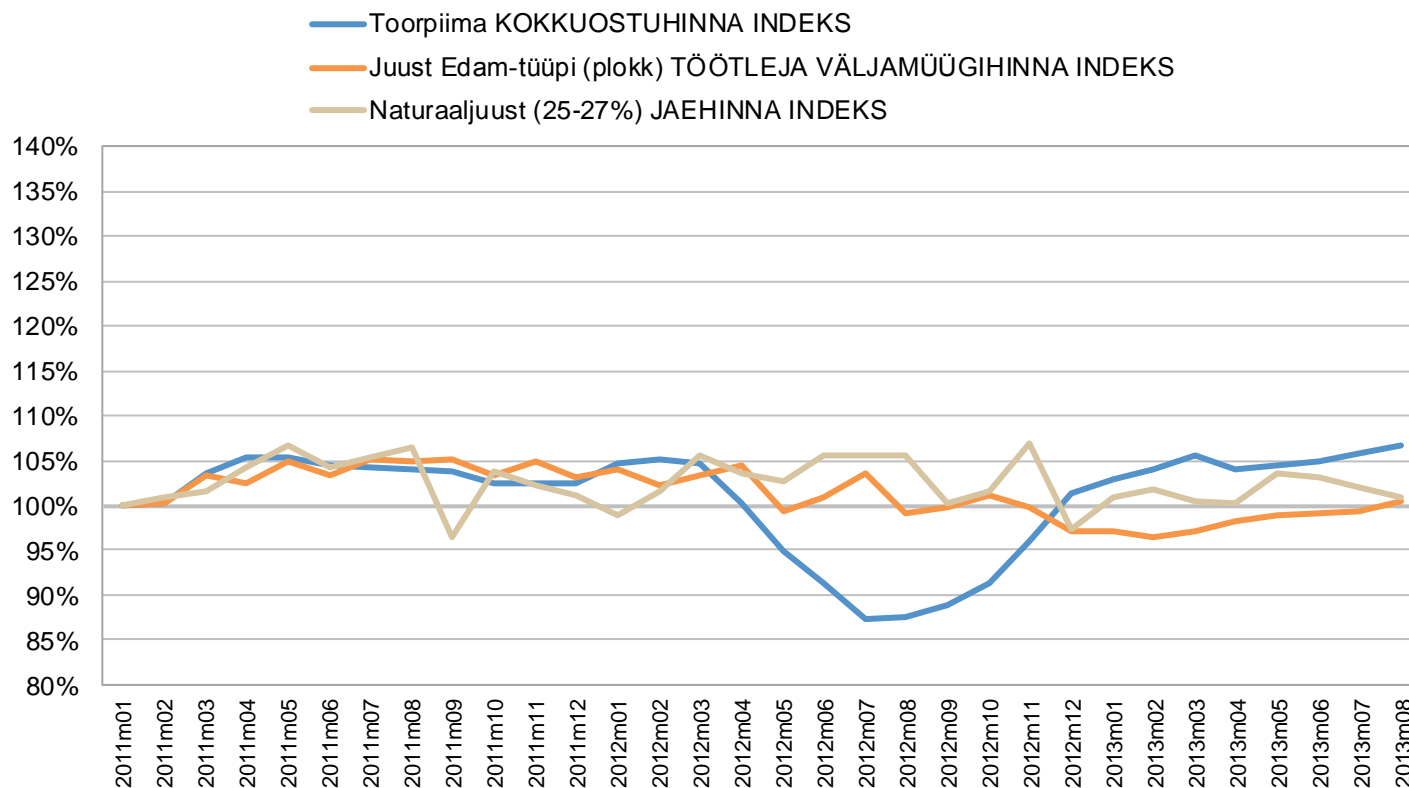

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Juustu hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 2: Juustu ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – august 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Juustu hindade dünaamika on viimase pooleteise aasta jooksul olnud üsna asümmeetrilise iseloomuga.

Toorpiima kokkuostuhinna pidev langus 2012. aasta esimeses pooles töötleva väljamüügihindades ning jaehindades ei kajastunud. Ka aasta teises pooles aset leidnud kiire toorpiima hinnatõus ei toonud juustu väljamüügi- ning jaehindades kaasa tõusutrendi.

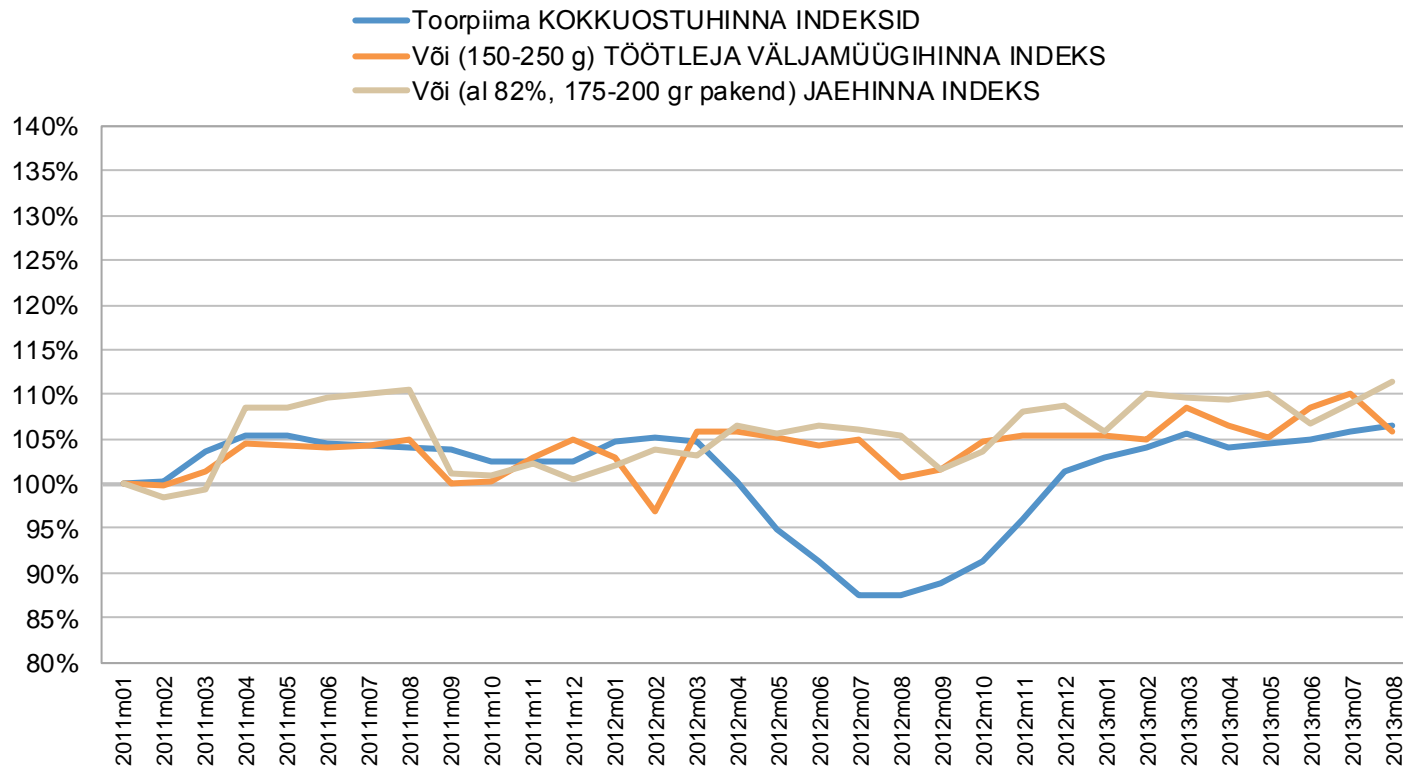
2013. aastal on toorpiima kokkuostuhind liikunud kerges tõusutrendis, tõustes vaatlusperioodi kõrgeimale tasemele. Töötleva väljamüügihind püsis aasta alguses küll nn baastasemest (jaan. 2011) veidi madalamal, kuid on samuti pisut kasvanud; juustu jaehind on 2013. aasta jooksul olnud veidi kõikumava iseloomuga.

Kokkuvõttes tähendab see, et eelmise kvartaliga võrreldes püsisid hinnamarginaalid üsna stabiilsena, kuid aasta varasemaga võrreldes on toorpiima osakaal naturaaljuustu jaehinnas märgatavalt kasvanud.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Või hindade dünaamika Eestis 2011-2013

**Joonis 3: Või ja toorpiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – august 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)**

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

2012. aasta esimesel poolel pidevas languses olnud toorpiima kokkuostuhind tõi väikese languse jae- ja väljamüügihinnas kaasa sügisperioodil, kuid aasta teises pooles tõusule pööranud kokkuostuhinnaga kaasnes taas väljamüügi- ja jaehinna kasv. 2013. aastal on kõikumised hinnatasemetes olnud aasta varasemaga võrreldes oluliselt väiksemad: kerge tõusutrend piima kokkuostuhinnas on hoidnud ka töötleva väljamüügihinna ning või jaehinna aasta varasemaga võrreldes pisut kõrgemal tasemel.

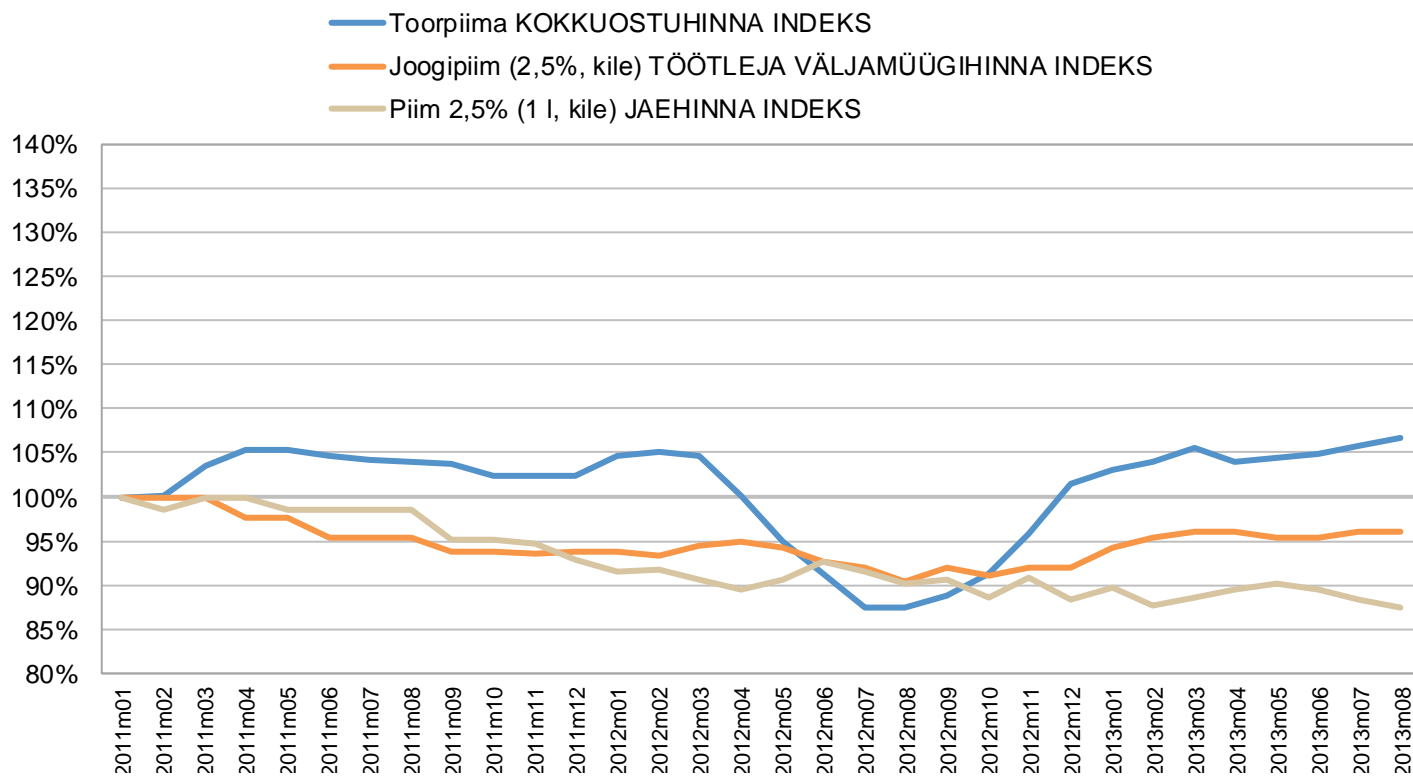
Aastatagusega võrreldes on toorpiima osakaal või jae hinnas oluliselt kõrgem, langenud on eeskätt töötleva marginaal.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Piima hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 4: Toorpiima ja joogipiima hindade dünaamika Eestis jaanuar 2011 – august 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Joogipiima hindade kujunemises on viimase pooleteise aasta jooksul märgata üsna selget asümmeetriat. Läänud aasta esimesel poolaastal kiires tempos langenud toorpiima kokkuostuhind mõjutas töötleja väljamüügihinda ning jaehinda üsna vähe. Aasta teisel poolel ning veel ka 2013. aasta algul järsult ülespoole liikunud toorpiima kokkuostuhind tõi kaasa vaid väikese töötleja väljamüügihinda tõusu, jaehind liikus jätkuvalt kergelt langevas trendis ning jaemarginaal vähenes. 2013. aasta III kvartalis on toorpiima kokkuostuhind ning piima jaehind liikunud pigem vastassuunas, mis kokkuvõttes tähendab aastatagusega võrreldes selgelt madalamat jae- ja töötlemarginaali ning kõrgemat toorpiima osakaalu lõpphinnas.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti piimatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on Statistikaameti andmed toorpiima kokkuostuhindade ja TNS Emori poolt kogutavad andmed töötajate väljamüügihindade ning jaehindade kohta. Erinevate piimatoodete tootmiseks vajamineva toorpiima kogused saadi ekspertide küsitlemise tulemusena.

Juustu ja või marginaalide arvutamisel kasutatakse toorpiima rahalise kulu arvutamiseks korrigeerivaid koefitsiente, kuna näiteks juustu tootmisel jääb toorpiimast üle koort ja vadakut ning või tootmisel lõssi ja petti. Juustu puhul on korrigeerivaks koefitsiendiks 0.65 ja või puhul 0.52.

2.5% piima puhul arvestasime asjaoluga, et toorpiimast osa läheb kooreks, mida saab kasutada või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote - või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud (logistika). Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94;

Juustu marginaalide kalkulatsioon

1kg juustu Edam tootmiseks kulub töötajate andmetel 10.878 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Juustu tootmiseks vajaminevast 10.878 liitrist toorpiimast jääb üle koort ja vadakut. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg Edam juustu (plokk) tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.65, kuna 35% juustu tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (koor ja vadak) müügis (andmeallikaks töötajate finantsnäitajad). Näiteks 2013. aasta augustikuu toorpiima rahaline kulu 1 kg juustu tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.65 \times 10.878 \times 0.32652 = 2.31$ (ümardatult).

Tabel 1: Juustu hinnamarginaalid

Juust Edam-tüüpi eurodes					
absoluutarvuna	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiim	1,94	2,32	2,31	-0,4%	19,3%
tööstusest väljamüügi hind (plokk)	3,23	3,23	3,27	1,3%	1,3%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,30	0,91	0,96	5,8%	-25,7%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal ilma boonustetata	3,14	2,99	2,82	-5,8%	-10,3%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaal koos boonustega, riulitasudega jne	3,30	3,15	2,98	-5,5%	-9,7%
käibemaks	1,28	1,25	1,22		
väikepakendi jaehind	7,65	7,47	7,31	-2,1%	-4,4%

Juust Edam-tüüpi					
protsendina	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiima osakaal	25%	31%	32%	2%	25%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	15%	10%	11%	9%	-26%
pakendaja ja jaeaubanduse marginaali osakaal koos jaeboonustega	43%	42%	41%	-3%	-6%
käibemaks	17%	17%	17%		
väikepakendi jaehind	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Või marginaalide kalkulatsioon

1kg või tootmiseks kulub töötajate andmetel 20 liitrit toorpiima (4.1% rasva). Või tootmiseks vajaminevast 20 liitrist toorpiimast jääb üle lõssi ja petti. Seega tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg või tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.52, kuna 48% või tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse kõrvaltoodete (lõssipulber ja pett) müügis. Näiteks 2013. aasta augusti toorpiima rahaline kulu 1 kg või tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.52 \times 20 \times 0.32652 = 3.40$ (ümardatult).

Tabel 2: Või hinnamarginaalid

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)
eurodes

absoluutarvuna	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiima kulu	2,85	3,41	3,40	-0,4%	19,3%
tööstusest väljamüügi hind	4,47	4,82	4,70	-2,4%	5,1%
töötlemismarginaal koos jaeboonustega	1,63	1,41	1,30	-7,2%	-19,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	1,77	1,49	1,89	26,2%	6,8%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	1,99	1,73	2,12	22,2%	6,6%
käibemaks	1,25	1,26	1,32		
jaehind	7,49	7,57	7,90	4,4%	5,6%

Või (al 82%, 175-200 gr pakend)

protsendina	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiima osakaal	38%	45%	43%	-5%	13%
töötlemismarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	19%	15%	14%	-12%	-28%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	27%	23%	27%	17%	1%
käibemaks	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Lõssipulbri hinnamarginaali kalkulatsioon

Lõssipulbri tootmiseks kasutakse või tootmisest ülejäävat lõssi. 1 kg lõssipulbri tootmiseks vajalik lõssi kogus saadakse 12.5 liitri toorpiima töötlemisel võiks. Tootja marginaali arvutamisel tuleb kasutada korrigeerivat koefitsienti, millega korrutatakse toorpiima kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 0.47, kuna 53% lõssipulbri tootmiseks kulunud toorpiima rahalisest väärtusest kasutatakse või ja petipulbri müügis. Näiteks 2013. aasta augusti toorpiima rahaline kulu 1 kg lõssipulbri tootmiseks saadakse järgmiselt: $0.47 \times 12.5 \times 0.32652 = 1.92$ (ümardatult).

Tabel 3: Lõssipulbri hinnamarginaal

Lõssipulber eurodes					
absoluutarvuna	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiim	1,61	1,93	1,92	-0,4%	19,3%
tööstusest väljamüügi hind	2,27	3,11	3,11	0,0%	37,3%
töötlemis marginaal	0,66	1,18	1,19	0,6%	81,1%

Lõssipulber					
protsendina	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiim osakaal	71%	62%	62%	-0,4%	-13%
töötlemis marginaali osakaal	29%	38%	38%	0,7%	32%
tööstusest väljamüügi hind	100%	100%	100%		

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

2.5% joogipiima marginaalide kalkulatsioon koos korrigeeriva koefitsiendiga

Antud juhul on toorpiima rahalist kulu korrigeeritud vastava koefitsiendiga. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks aluseks on kõrvaltoote – või - väljamüügihind, millest on lahutatud tööstuse omahind (ilma tooraine kuluta) ja muud kulud. Korrigeeriva koefitsiendi arvuliseks väärtuseks on 2.5% piimal 0.94 (andmeallikaks töötlejate finantsnäitajad).

Tabel 4: Joogipiima hinnamarginaalid korrigeeriva koefitsiendiga

Piim 2.5% kile, eurodes kg kohta

absoluutarvuna	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiim	0,26	0,31	0,31	-0,4%	19,3%
tööstusest väljamüügi hind	0,39	0,41	0,41	0,6%	6,1%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,13	0,10	0,11	3,8%	-19,7%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,08	0,06	0,05	-22,8%	-45,1%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,10	0,08	0,07	-16,8%	-35,4%
käibemaks	0,09	0,09	0,09		
jaehind*	0,57	0,56	0,55	-2,3%	-3,0%

* jaehind 1 liitri kohta on teisendatud jaehinnaks 1 kg kohta (1l piima kaalub keskmiselt 1.033 kg)

Piim 2.5% kile (%)

protsendina	august 12	juuni 13	august 13	Muutus ± %	
				august 13 / juuni 13	august 13 / august 12
toorpiima osakaal	45%	55%	56%	2%	23%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	20%	14%	15%	7%	-22%
jaemarginaali osakaal koos jaeboonustega	18%	14%	12%	-15%	-33%
käibemaks	17%	17%	17%		
jaehind	100%	100%	100%		

NB! Keskmiseks „jaeboonuse“ suuruseks on arvestatud 5% väljamüügihinnast.

Allikas: SA, TNS Emori hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

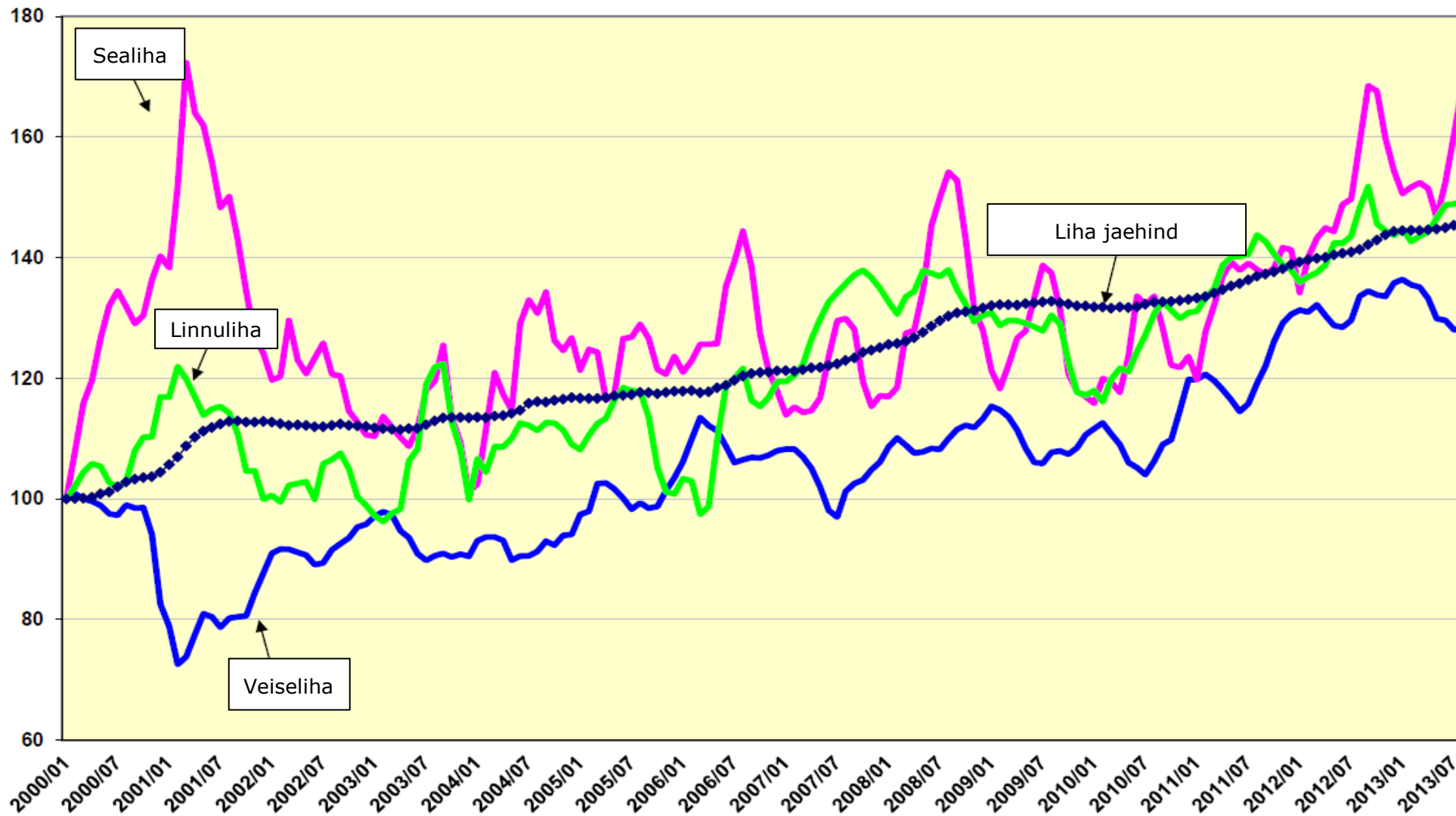
3

Lihatoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

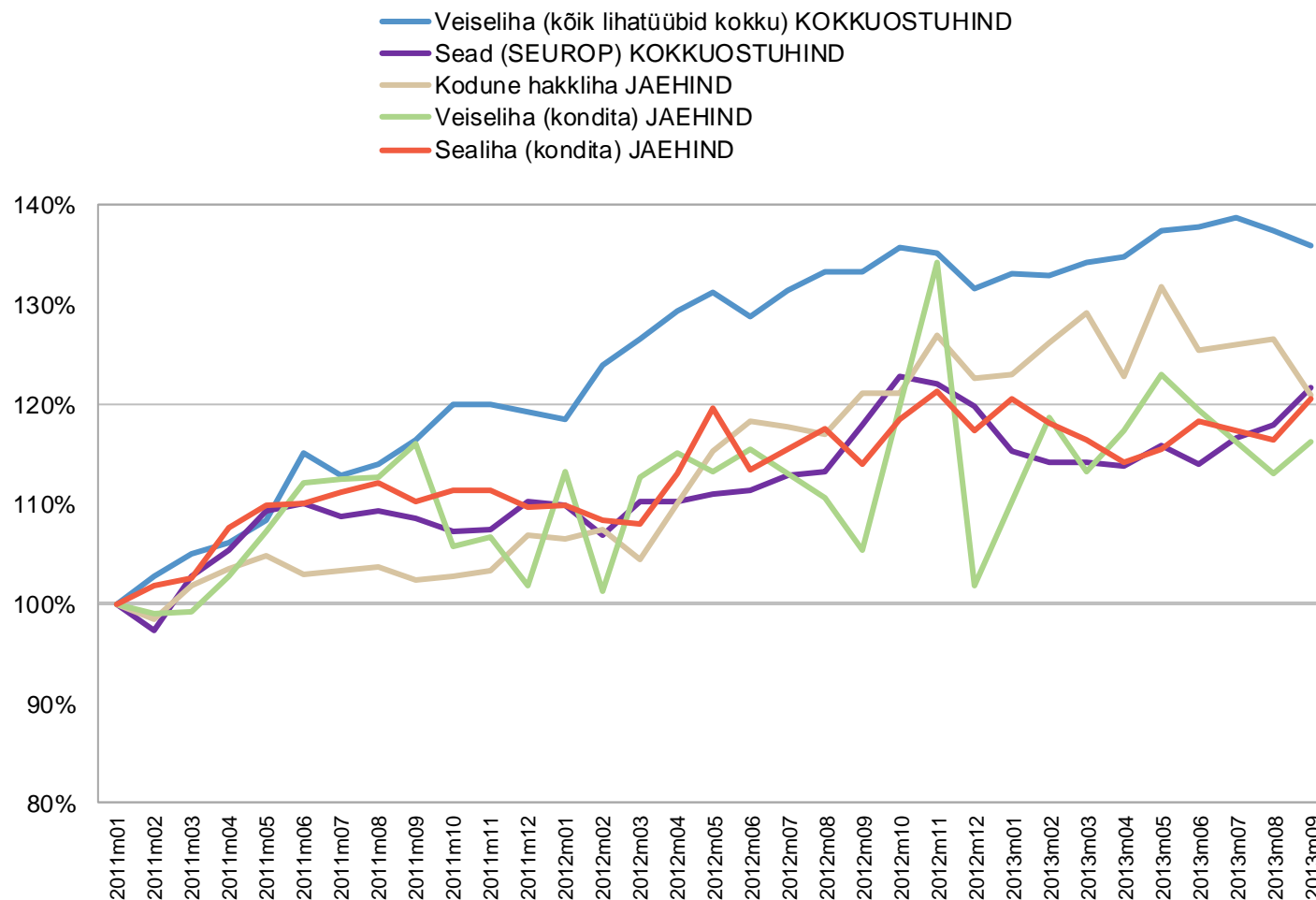
Joonis 5: Hindade pikaajaline arenemine liha ja lihatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Liha hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 6: Sigade ja veiste kokkuostuhindade ning hakkliha jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – september 2013 (hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Liha puhul liikusid nii jae- kui kokkuostuhinnad 2012. aastal valdavalt tõusujoones. Aasta lõpus alanud langustrend sealiha kokkuostuhinnas jätkus 2013. aasta I kvartalis ning tõi kaasa languse sealina jaehinnas. II-III kvartalis on aga taas märgata nii kokkuostu- kui jaehinna tõusu.

Koduse hakkliha jaehind on käesoleval aastal olnud kõikuva iseloomuga, viimastel kuudel küll pigem langedes. Paaril viimasel kuul on veidi langenud ka kogu vaatlusperioodi jooksul üldiselt kindlat tõusutrendi näitava veiseliha (mis on koduse hakkliha kallim koostisosa) kokkuostuhind.

* soojad lihakehad on ümber arvatud jahutatud lihakehaks ning hindu on korrigeeritud vastavalt EL-is kehtivatele standarditele (lihakeha koos pea, esijalgade ja sabaga). Seetõttu on Eestis makstav kokkuostuhind ligikaudu 5% kõrgem siintoodud korrigeeritud hinnast.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti lihatoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed sealihaga ja veiseliha kokkuostuhindade ning koduse hakkliha jaehindade kohta. Koduse hakkliha väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Hakkliha puhul oli vaatluse all kodune hakkliha, mille tootmisel on tootjapoolse info kohaselt kasutatud 50% ulatuses sealihaga ja 50% ulatuses veiseliha. Marginaali arvutamisel on arvesse võetud, et 1 kg koduse hakkliha tootmiseks on vajalik 1,02 kg liha (kadu kuni 2%). Samuti on arvestatud, et koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel tuleb keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu korrigeerida vastavate koefitsientidega.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – kodune hakkliha

2013. aasta III kvartali liha tooraine rahaline kulu 1 kg koduse hakkliha tootmiseks saadakse järgmiselt: $(0.51 \times 1.7558 \times 1.2) + (0.51 \times 2.4592 \times 1.5) = 2.96$

Tabel 5: Koduse hakkliha (50% sealiha ja 50% veiseliha) hinnamarginaalid

Kodune hakkliha eurodes

absoluutarvuna	III kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013*	Muutus ± % III kvartal 2013* / II kvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	2,88	2,86	2,91	2,96	1,6%
töötleva väljamüügi hind	3,60	3,82	3,58	3,83	7,0%
töötlemarginaal koos jaeboonustega	0,72	0,95	0,67	0,87	30,7%
jaemarginaal	0,70	0,74	1,00	0,64	-35,8%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,88	0,93	1,17	0,83	-29,3%
käibemaks	0,86	0,91	0,91	0,89	-2,3%
jaehind	5,15	5,46	5,48	5,36	-2,3%

* toetudes konsultatsioonidele lihatöötajatega, on alates 2012. a IV kvartalist arvutuskäiku täpsustatud (ka tagasiulatuvalt kogu 2012 aasta kohta), korrigeerides koduse hakkliha tooraineks kasutatava liha rahalise kulu arvutamisel keskmisi sea- ja veiseliha kokkuostuhindu vastavate koefitsientidega.

Kodune hakkliha

protsendina	III kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013*	Muutus ± % III kvartal 2013* / II kvartal 2013
liha toorainena (50 % veise ja 50% sealiha)	56%	55%	53%	55%	34%
töötlemarginaali osakaal ilma jaeboonusteta	11%	11%	12%	16%	-34%
jaemarginaal osakaal koos jaeboonustega	16%	17%	18%	12%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

Esialgsel andmel koduse hakkliha töötlemarginaal III tõusis, kuna tööstusest väljamüügihind pisut kasvas ning ning jaehind samas veidi langes.

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlevate info

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

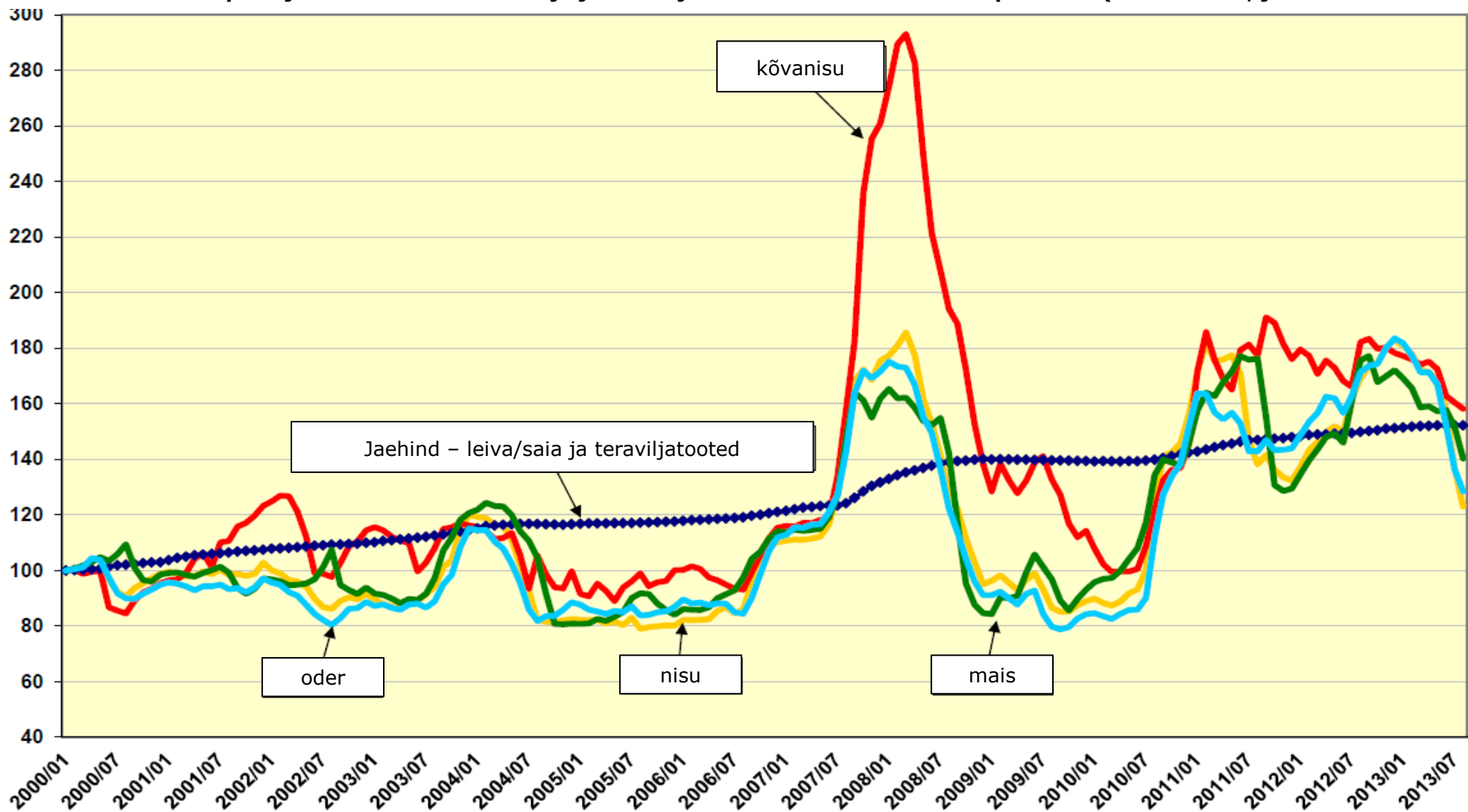
4

Pagaritoodete hinnamarginaalid

Tootja ja jaekaubanduse hindade dünaamika Euroopas 2000-2013

Joonis 7: Hindade pikaajaline arenemine teravilja ja teraviljatoodete tarneahelas Euroopa Liidus (hinnaindeks, jaanuar 2000=100)

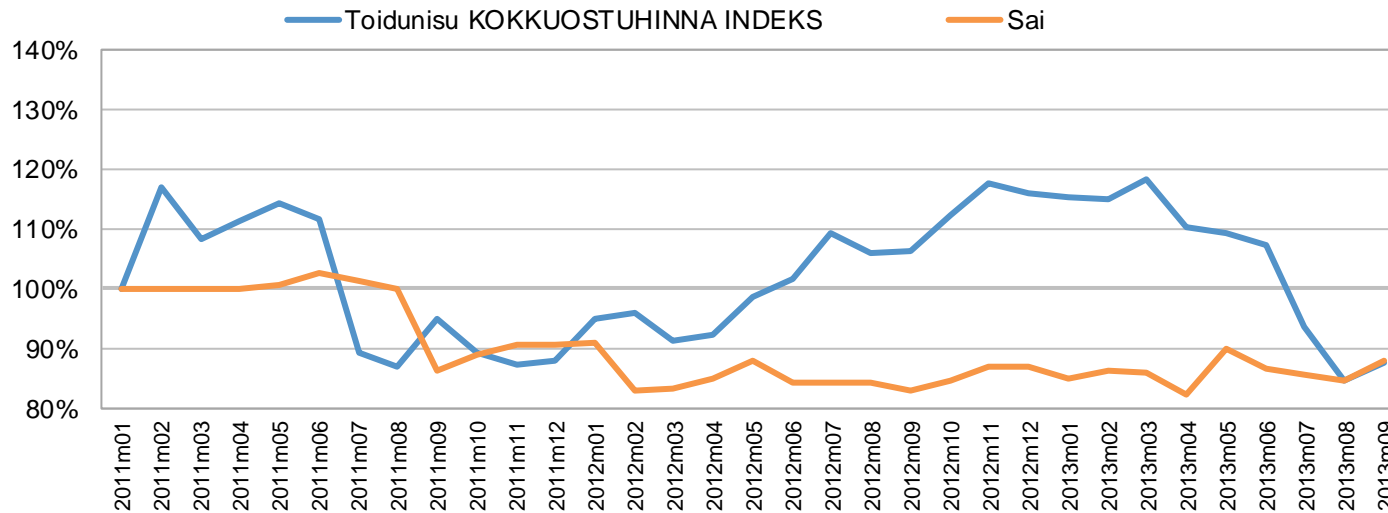

Allikas: EUROSTAT, AGRIVIEWS

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

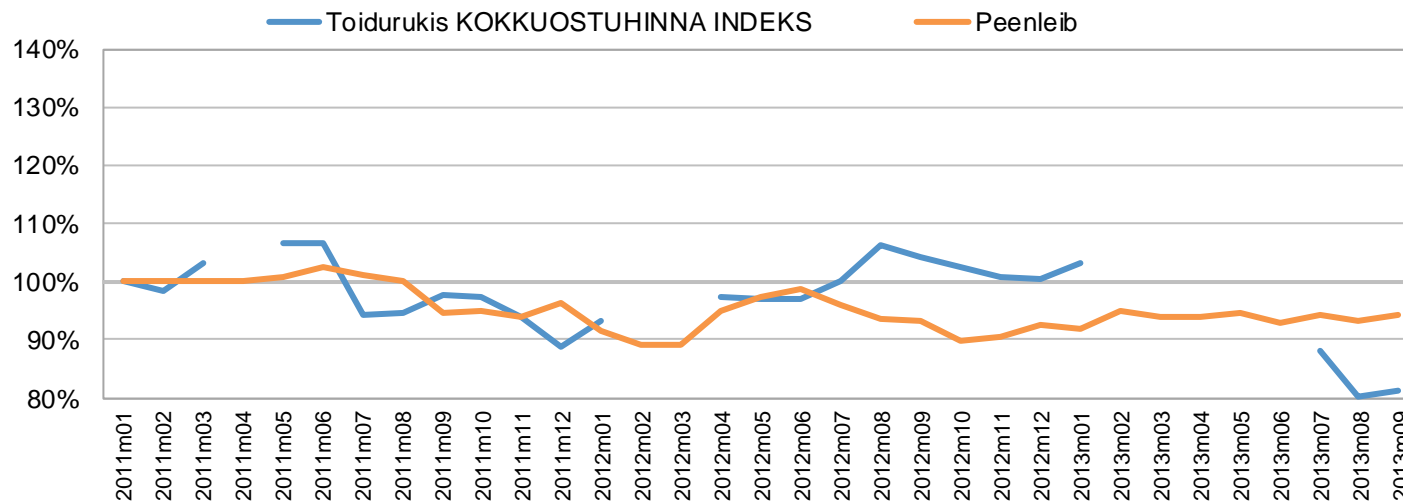
Pagaritoodete hindade dünaamika Eestis 2011-2013

Joonis 8: Toidunisu kokkuostuhinna ning saia jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – september 2013
(hinnaindeks, jaanuar 2011=100%)

Kui saia puhul põhitõrained hind 2012. aasta jooksul pidevalt kasvas, siis 2013. aasta I poolaastal on tegu olnud järsu hinnalangusega. Saia jaehind on juba 2012. aasta algusest püsinud üsna stabiilsena, mis tähendab, et kokkuostuhinna langus on toonud kaasa töötlemarginaali kasvu.

Joonis 9: Toidurukki kokkuostuhinna ning peenleiva jaehinna dünaamika Eestis jaanuar 2011 – september 2013
(hinnaindeks, september 2011=100%)

Eesti tootjatelt kokku ostetud toidurukki kogused on viimastel aastatel vähenenud ning käesoleva aasta saagiperioodi kokkuostu hinnatase jäi nii aasta varasemaga kui ka käesoleva aasta algusega võrreldes madalamaks. Leiva jaehind on 2013. aastal püsinud üsna stabiilsena, mis tähendab, et töötlemarginaal on veidi kasvanud.

Juulikuu jaehinnad kauplustes on arvatud juuni- ja augustikuu keskmisest.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, EKI hinnaseire

Toidukaupade hindade kujunemine ja marginaalide muutused väärtusahelas

Eesti pagaritoodete hinnamarginaalide arvutamine

Järgnevas alajaotuses tehtud kalkulatsioonide aluseks on TNS Emori poolt Agriseire raames kogutavad töötajate andmed toidurukki ja toidunisu kokkuostuhindade ning leiva- ja saiatoodete jaehindade kohta. Erinevate jahutüüpide ning peenleiva ja lauasaia keskmised väljamüügihinnad saadi töötajate küsitlemise tulemusena.

Kuna peenleiva puhul on teada, et ühest kg toidurukkist saadakse ligikaudu 0,7 kg rukkipüüljahu (kliid eraldatakse) ning ühe kg peenleiva tootmiseks kulub keskmiselt 0,6-0,7 kg rukkipüüljahu või rukkijahusegu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud ligikaudselt tasakaalustavad teineteist.

Osade peenleibade koostisse kuulub (Leivaliidu andmetel kuni 20% ulatuses) ka nisujahu. Kuivõrd toidunisu ning toidurukki kg hind on viimastel aruandlusperioodidel erinenud vaid mõne eurosendi võrra, siis see marginaalide arvutusele olulist mõju ei avaldaks ning arvestatud on rukkipüüljahu kasutamisega.

Lauasaia puhul on teada, et ühest kg toidunisust saadakse ligikaudu 0,7 kg nisujahu (eraldatud kliid realiseeritakse teiste toodete tootmiseks) ning ühe kg lauasaia tootmiseks kulub keskmiselt 0,7 kg nisujahu, siis korrigeerivaid koefitsiente kasutatud ei ole, kuivõrd nimetatud osakaalud tasakaalustavad teineteist.

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 6: Peenleiva hinnamarginaalid

**Leib (peenleib)
eurodes**

absoluutarvuna	III kvartal	I kvartal	II kvartal	III kvartal	Muutus ± % III kvartal 2013* / I kvartal 2013
	2012	2013	2013	2013*	
toidurukis	0,19	0,19		0,15	-21,3%
leiva tööstusest väljamüügi hind	1,04	0,99	1,01	1,02	3,0%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,85	0,80		0,87	8,8%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,17	0,22	0,20	0,19	-6,0%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,22	0,27	0,25	0,24	-4,6%
käibemaks	0,24	0,24	0,24	0,24	
jaehind	1,45	1,45	1,46	1,45	-0,2%

Leib (peenleib)

protsendina	III kvartal	I kvartal	II kvartal	III kvartal	Muutus ± % III kvartal 2013* / I kvartal 2013
	2012	2013	2013	2013*	
toidurukis	13%	13%		10%	-21%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	55%	52%		56%	9%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	15%	19%	17%	17%	-10%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed. Et Eesti tootjalt toidurukist 2013. aasta II kvartalis kokku ei ostetud, on võrdlus esitatud I kvartaliga.

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Eesti marginaalide kalkulatsioon – peenleib ning lauasai

Tabel 7: Lauasaia hinnamarginaalid

Sai (lauasai)
eurodes

absoluutarvuna	III kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013*	Muutus ± % III kvartal 2013* / II kvartal 2013
toidunisu	0,22	0,24	0,22	0,18	-19,5%
saia tööstusest väljamüügi hind	0,85	0,87	0,90	0,90	0,0%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku, koos jaeboonustega)	0,63	0,63	0,68	0,72	6,5%
jaemarginaal ilma boonusteta	0,23	0,24	0,21	0,21	-0,6%
jaemarginaal koos boonustega, riulitasudega jne	0,27	0,28	0,26	0,26	-0,5%
käibemaks	0,22	0,22	0,22	0,22	
jaehind	1,30	1,33	1,34	1,33	-0,1%

Sai (lauasai)

protsendina	III kvartal 2012	I kvartal 2013	II kvartal 2013	III kvartal 2013*	Muutus ± % III kvartal 2013* / II kvartal 2013
toidunisu	17%	18%	17%	14%	-19%
töötlemarginaal (jahu- ja leivatööstus kokku), ilma jaeboonusteta	46%	44%	47%	51%	7%
jaemarginaal koos tööstuse poolt makstavate boonustega	21%	21%	19%	19%	0%
käibemaks	17%	17%	17%	17%	
jaehind	100%	100%	100%	100%	

* esialgsed andmed

Allikas: TNS Emori hinnaseire, töötlejate info

Kokkuvõte

Lääne-Euroopas ja Skandinaaviamaades on jaekaubandus domineerinud toidukaupade tarneahelas juba paarkümmend aastat. See peegeldub hindade kujunemise asümmeetrilisuses - jaehindade suhtelises sõltumatuses toormehindade langusest. Ka Eestis on seoses jaekaubanduse koondumisega (5 jaeketi käes on ligikaudu 90% jaeturust) nende positsioon toidukaupade tarneahelas tugevnemas, kuid see ei ole veel nii domineeriv kui näiteks Soomes.

Jaekaubanduse hinnasurve töötlejatele ja selle kaudu tootjatele on kaardistatud toodetest varasematel perioodidel suurim olnud joogipiima ja hakkliha puhul. Neid tooteid peetakse atraktiivseteks klientide juurdemeelitamise vahenditeks (nn *traffic builders*) ja jaekaubandus püüab nende toodete hinnataset hoida nii madalal kui saab, survestades selleks töötlejaid.

2012. aastal tõusis aga koduse hakkliha puhul koos tooraine kokkuostuhindadega ka töötleja väljamüügihinna ja jaehinna tase ning aasta varasemaga võrreldes on töötlemarginaalid pigem kasvanud.

Joogipiima puhul asümmeetria püsib, kuid 2013. aasta vältel kerges tõusutrendis jätkanud toorpiima hinna ning pigem langenud jaehinna mõjul on jaemarginaalid langenud. Teiste piimatoodete (s.o juustu- ja või) puhul on 2012. aasta teises pooles kiiresti tõusnud ning 2013. aasta jooksul tasapisi kerkimist jätkanud põhitooraine hind toonud aastatagusega võrreldes kaasa töötlemarginaali vähenemise.

Jaehinna ja tooraine kokkuostuhinna vahelist asümmeetriat on viimasel paaril aastatel märgata ka pagaritoodete (eeskätt lauasaia) puhul. 2012. aasta algusest kiiresti kasvanud ning käesoleval aastal taas langustrendi pööranud nisu kokkuostuhind lauasaia jaehinnale praktiliselt mõju ei avaldanud.

Kasutatud allikad

- Põllumajandusministeeriumi poolt tellitud uuringute aruanded (<http://www.agri.ee/uuringud-13/?id=33809>)
- TNS Emori Hinnaseire
- Ekseptintervjuud põllumajandustoodete töötajate ja jaekaubanduse esindajatega
- Agra CEAS Consulting (2007). *The gap between producer prices and the prices paid by the consumer*. Policy Department Structural and Cohesion Policies. Euroopa Parlament, Brüssel, Belgia.
- Bailey, D. & Brorsen, B. W. (1989). Price asymmetry in spatial fed cattle markets. *Western Journal of Agricultural Economics* 14(2), 246-252.
- Elitzak, H. (1999). *Food cost review, 1950-97*. U.S Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Euroopa Komisjon (2009). *Analysis of price transmission along the food supply chain in the EU*. Brüssel, Belgia.
- Karikallio, H., Arovuori, K. & Pyykkönen, P. (2009). *Vertical price formation in the Finnish food chain*. Helsingi, Soome.
- London Economics (2004). *Investigation of the determinants of farm-retail price spreads*. Department for Environment Food and Rural Affairs, UK.
- McCorriston, S. (2011). *Price formation, transmission and transparency in the food chain: Overview of critical issues*. A Presentation.
- Meyer, J. & Cramon-Taubadel, S. (2004). *Asymmetric price transmission: A survey*. Department of Agricultural Economics. Göttingen, Saksamaa.
- Roeger, E. & Leibtag, E. (2011). *How retail beef and bread prices respond to changes in ingredient and input costs*, U.S. Department of Agriculture, Washington DC, USA.
- Whitehall Associates (2004). *Price determination in the Australian food industry*. Australian Department of Agriculture, Fisheries and Forestry.